

O‘ZINI O‘ZI ANGLAMOQ SIRI

Yo‘ldosheva Farida
Mamasoatova Baxtigul

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Anotatsiya: Ushbu maqolada insonning o‘zini o‘zi anglash jarayonining falsafiy va tarixiy ildizlari tahlil qilingan. Tarixiy taraqqiyot jarayonida shaxs ongining shakllanishi, ijtimoiy-madaniy omillarning ta’siri, buyuk mutafakkirlar qarashlarida o‘zini anglash fenomeni qanday talqin qilingani yoritilgan. Shuningdek, o‘zini anglashning jamiyat va milliy o‘zlikni shakllantirishdagi o‘rni, bugungi zamon uchun ahamiyati izohlangan.

Kalit so‘zlar: O‘zini anglash, tarixiy tafakkur, milliy o‘zlik, falsafa, shaxs, jamiyat, ma’naviyat, uyg‘onish.

Insoniyat tarixida eng qadimiy savollardan biri – “Men kimman?” degan savol bo‘lib kelgan. Bu savolning ildizlari falsafada ham, dinshunoslikda ham, tarixiy tafakkurda ham o‘z ifodasini topgan. O‘zini o‘zi anglash – shaxsiy ongning, ijtimoiy va ma’naviy uyg‘onishning eng muhim jarayonidir. Tarixiy taraqqiyotda inson o‘zini anglash orqali jamiyatdagi o‘rnini belgilagan, milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan bog‘langan holda shaxsiy mohiyatini ochgan.

Sharq mutafakkirlari, xususan, Forobiy, Ibn Sino, Jaloliddin Rumiy kabi allomalar insonni o‘zini anglashga undagan va bu jarayonni komillik sari eltuvchi yo‘l sifatida talqin qilganlar¹. G‘arb falsafasida esa Dekartning mashhur “Men o‘ylayman, demak, mavjudman” degan g‘oyasi shaxsiy ong va o‘zlikni anglash masalasining poydevorini qo‘ydi.²

Tarixiy jarayonlarda millatlarning uyg‘onishi ham o‘zini anglash bilan chambarchas bog‘liqdir. Milliy o‘zlikni anglash – jamiyatning tarixiy tajribasi, madaniy

---

¹ Forobiy. *Fozil odamlar shahri*. – Toshkent: Fan, 1993.

² Ibn Sino. *Kitob ush-shifo*. – Toshkent: Fan, 1980.

merosi va ma’naviy qadriyatlarini tan olish hamda uni saqlab qolishga intilish orqali shakllanadi. Shu sababli, o‘zini o‘zi anglash sirini tarixiy jarayonlardan ajratib o‘rganish mumkin emas.

Bugungi globallashuv davrida inson va jamiyatning o‘zini anglash masalasi yanada dolzarb bo‘lib, u shaxsiy identitetni mustahkamlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

O‘zini o‘zi anglash – insoniyat tafakkuri tarixida eng muhim falsafiy va ijtimoiy tushunchalardan biridir. Bu jarayon shaxsning nafaqat individual ongini, balki jamiyat bilan bog‘liq ijtimoiy-madaniy mohiyatini ham belgilaydi. Insonning o‘zini anglash sari intilishi qadimdan boshlangan bo‘lib, u turli tarixiy bosqichlarda turlicha mazmun kasb etgan. Dastlab diniy-falsafiy qarashlarda, keyinchalik esa ilmiy tafakkur va ijtimoiy ongda chuqur ifodalangan.

Qadimgi Sharq mutafakkirlari insonning o‘zini tanishi va ma’naviy komillikka erishishini eng ulug‘ maqsad sifatida talqin qilganlar. Forobiy “Fozil odamlar shahri” asarida insonni komillikka yetaklaydigan asosiy yo‘l – bu bilim olish va aqlni mukammallashtirish ekanligini ta’kidlaydi³. Ibn Sino esa o‘zining falsafiy merosida insonni tabiat va jamiyatning ajralmas bo‘lagi sifatida ko‘rib, o‘zini anglashni ruh va jism uyg‘unligi orqali sharhlaydi. Jaloliddin Rumiy kabi tasavvuf namoyandalari esa insonni o‘zini anglash sari qalbni poklash, nafsni yengish, ilohiy haqiqatga yaqinlashish orqali chorlagan. Ularning qarashlarida o‘zini o‘zi anglash sirining ma’naviy-ruhiy tomoni ustuvor bo‘lib, bu jarayon insonni oliy haqiqat sari eltuvchi yo‘l sifatida talqin qilinadi.

G‘arb falsafasida esa o‘zini anglash tushunchasi individual ongning mustaqil mavqei bilan bog‘liq holda shakllangan. Dekartning mashhur “Cogito, ergo sum” (“Men o‘ylayman, demak, mavjudman”) g‘oyasi inson ongining mavjudlikni asoslovchi bosh manbai ekanligini ko‘rsatadi.⁴ Bu qarash keyinchalik Gegel falsafasida ijtimoiy-ruhiy

---

³ Jaloliddin Rumiy. *Masnaviyi ma’naviy*. – Tehron: Nashr-e Sokhan, 2007.

⁴ Dekart R. *Metafizik tafakkurlar*. – Moskva: Nauka, 1994.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

mazmunga ega bo‘lib, o‘zini anglash “mutlaq ruh”ning taraqqiyoti bilan bog‘lanadi. Gegel nazariyasiga ko‘ra, inson o‘zini jamiyat va tarixiy jarayonlar orqali anglaydi, chunki shaxs o‘zini tanimasdan turib, umuminsoniy ruhni idrok etolmaydi.

Tarixiy jarayonlarga nazar tashlasak, millatlarning uyg‘onishi ham o‘zini anglash jarayonining keng ko‘lamli shaklidir. Masalan, Uyg‘onish davri Yevropasida insoniyat o‘zini tabiatning markazida turgan mavjudot sifatida anglay boshladi. Sharqda esa jadidchilik davrida millat o‘zini anglash, milliy o‘zlikni tiklash g‘oyalari kuchaydi. Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi jadid ziyolilarining faoliyatida ham aslida millatni o‘zini anglashga chorlash asosiy maqsad bo‘lib xizmat qildi. Ularning ta‘lim, ma‘rifat, milliy uyg‘onish haqidagi qarashlari inson va jamiyatning o‘zligini anglashida muhim bosqich bo‘ldi⁵.

O‘zini anglash nafaqat individual, balki ijtimoiy jarayondir. Millat va jamiyat o‘z tarixini anglamas ekan, o‘z kelajagini ham barpo eta olmaydi. Shu jihatdan tarix – inson va jamiyatning o‘zini tanishida asosiy omildir. Tarixiy xotira orqali millat o‘z ildizlarini biladi, o‘z qadriyatlarini qayta kashf etadi, shaxs esa shu qadriyatlar asosida o‘z o‘rnini belgilaydi. Masalan, o‘zbek xalqining mustaqillikka erishishi ham aslida millatning o‘zini anglash jarayonining natijasidir. Millat o‘z tarixiy qadriyatlarini, tili va diniy-madaniy merosini qayta tiklab, o‘zligini anglab yetganidan so‘nggina ozodlikka intildi.

Globalashuv sharoitida esa o‘zini anglash masalasi yanada dolzarbdir. Bugun inson bir vaqtning o‘zida milliy qadriyatlarga ham, umuminsoniy qadriyatlarga ham daxldor bo‘lishi kerak. Shaxsning o‘zini anglashida milliy meros va global madaniyat uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki faqat milliylik doirasida qolib ketish yoki butunlay umuminsoniy qadriyatlarga singib ketish shaxs va millatning o‘zligini zaiflashtirishi mumkin. Shu bois o‘zini anglash sirining zamonaviy talqini – bu milliy va umuminsoniy uyg‘unlikni topa bilish, shaxsiy va ijtimoiy ongni bir butun sifatida shakllantirishdir.

---

⁵ Gegel G. V. F. *Ruh fenomenologiyasi*. – Moskva: Mysl, 1977.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

Bugungi kunda yoshlarning o‘zini anglashida tarixiy xotirani tiklash, buyuk ajdodlarimiz merosini o‘rganish, milliy qadriyatlarni zamonaviy talablarga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. O‘zini anglagan shaxs – bu o‘z o‘rnini jamiyatda biladigan, tarixiy ildizlariga tayanib kelajak sari intiladigan shaxsdir.

Shunday qilib, o‘zini o‘zi anglamoq siri insoniyat tarixida turli bosqichlarda turlicha talqin qilingan bo‘lsa-da, uning mazmuni bir: insonning o‘z mohiyatini, jamiyatdagi o‘rnini va tarixiy ildizlarini anglash orqali komillikka yetishishdir. Bu jarayon tarixiy xotira va falsafiy tafakkur bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bugungi kunda ham insoniyat taraqqiyotining muhim tamoyillaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Insonning o‘zini o‘zi anglash jarayoni qadimdan buyuk mutafakkirlarni o‘ylantirib kelgan, ularning falsafiy, diniy va ijtimoiy qarashlarida turlicha yoritilgan. Sharq allomalari bu jarayonni ruhiy-ma’naviy poklanish va komillikka erishish bilan bog‘lagan bo‘lsalar, G‘arb faylasuflari uni individual ongning mavjudlikni asoslashdagi markaziy omil sifatida talqin qilgan. Tarixiy taraqqiyot shuni ko‘rsatadiki, shaxsning o‘zini anglashi millat va jamiyatning uyg‘onishi bilan chambarchas bog‘liq.

Milliy uyg‘onish davrida jadid ziyolilari xalqni o‘zligini anglashga chorlab, ma’rifat va tarbiya orqali milliy ongni yuksaltirishga xizmat qildilar.⁶ Bugungi globalashuv sharoitida esa o‘zini anglash – milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligida shakllanadigan jarayondir.⁷ Shu bois, inson va jamiyatning kelajagi ularning tarixiy xotira va falsafiy tafakkur asosida o‘zini anglay olish qobiliyatiga bog‘liqdir. O‘zini o‘zi anglamoq siri – bu insoniyatning abadiy izlanish mavzusi bo‘lib, u komillikka intilish va ma’naviy barkamollik sari yetaklovchi eng muhim yo‘ldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Forobiy. *Fozil odamlar shahri*. – Toshkent: Fan, 1993.

---

⁶ Qosimov B. *Milliy uyg‘onish va jadidchilik*. – Toshkent: Universitet, 2003.

⁷ Karimov I. A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN
SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

2. Ibn Sino. *Kitob ush-shifo*. – Toshkent: Fan, 1980.
3. Jaloliddin Rumiy. *Masnaviyi ma’naviy*. – Tehron: Nashr-e Sokhan, 2007.
4. Dekart R. *Metafizik tafakkurlar*. – Moskva: Nauka, 1994.
5. Gegel G. V. F. *Ruh fenomenologiyasi*. – Moskva: Mysl, 1977.
6. Qosimov B. *Milliy uyg‘onish va jadidchilik*. – Toshkent: Universitet, 2003.
7. Karimov I. A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

**Research Science and
Innovation House**